

تبیین و تحلیل محتوای مولفه‌های سواد حقوقی در کتب دوره دوم متوسطه

محمد عظیمی^۱، سعیده رضاپور^{۲*}، کمال نصرتی هشی^۳، مرتضی گلشنی گهرآز^۴

چکیده

هدف کلی این پژوهش، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی دوره دوم متوسطه از حیث انعکاس سواد حقوقی می‌باشد. این پژوهش، با توجه به هدف کلی پژوهش (تحلیل محتوای کتاب درسی) کاربردی، از نوع مطالعات توصیفی- کیفی است. واحد تحلیل واژه و جمله در کتاب‌های دوره دوم متوسطه بودند. جامعه آماری پژوهش، کتاب‌های درسی دوره دوم متوسطه بودند که وزارت آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ چاپ کرده است. نمونه آماری نیز شامل کتاب‌های درسی فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی دوره دوم متوسطه بودند و روش نمونه‌گیری به شیوه هدفمند (کتاب‌های مذکور) بود. ابزار گردآوری اطلاعات تهیه چک لیست در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی دوره متوسطه دوم بوده است. به منظور تهیه روایی، پس از تهیه چک‌لیست نهایی، دوباره در اختیار چند تن از کارشناسان آموزش و پرورش استان، معلمین مدرس کتاب‌های مذکور و هم‌چنین، اساتید علوم تربیتی و برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی مرند قرار گرفت و نظرات آنان اعمال شد. جهت تأمین پایایی چک‌لیست، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ۰/۸۳ به دست آمده و از پایایی مطلوبی برخوردار بود. نتایج نشان داد که در کل سه کتاب تحلیل شده، به مقدار ۰/۱۰ درصد به آشنایی با قانون اساسی، ۰/۱۴ به مقدمه علم حقوق، ۰/۰۹۸ درصد به حقوق جرائم و مجازات‌ها، ۰ درصد به حقوق خانواده، ۰ درصد به حقوق بیمه، ۰/۰۲ درصد به حقوق راهنمایی و رانندگی، ۰/۲۰ درصد به حقوق دادرسی و دادگاهها، ۰/۰۱ درصد به مسئولیت ناشی از تلف کردن مال دیگری و ۰/۰۰۷ درصد به حقوق قراردادهای و معاملات پرداخته شده است. با توجه به یافته‌های پژوهش بررسی و مطرح کردن این مباحث، در سطح کتب، نیازی مبرم است و باعث آشنایی دانش‌آموزان و متریبان با این مفاهیم شده به طوری که دانش‌آموزان با این سازوکار با انواع جرم‌ها و مجازات‌های آن‌ها آشنایی پیدا می‌کنند که به تبع این موضوع با آموزش این مفاهیم، پیشگیری از جرم اتفاق افتاده و می‌توان از بسیاری جرم‌ها و جنایت‌هایی که در سطح اجتماع رخ می‌دهد بازدارندگی لازم را به عمل آورد.

واژه‌های کلیدی: تحلیل محتوا، سواد حقوقی، کتب درسی دوره دوم متوسطه.

۱. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. گروه علوم تربیتی، رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند.

۳. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران، ایران.

۴. گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان غلامه طباطبایی، اردبیل، ایران.

* نویسنده مسئول مقاله: saedehrezaei8@gmail.com

مقدمه

دوران گوناگون زندگی انسان‌ها، اهمیت‌های ویژه خود را دارند. به خصوص، دوران نوجوانی، از مهم‌ترین دوران زندگی آدمی می‌باشد چراکه دوران نوجوانی، شامل مراحل از زندگی هستند، که پایه و اساس رشد و توسعه، در آن بسیار مهم است (Lady & Gwin, 2020: 1072). هم‌چنین، این دوره به عنوان زمان بین بلوغ و کسب استقلال بزرگسالی، تعریف و طی آن نوجوانان به طور فعال شخصیت خود را برای زندگی در سطح جامعه تعالی و رشد می‌دهند (Dainlin & Johannes, 2020: 135). بنابراین، برهه نوجوانی عصری بسیار مهم بوده به گونه‌ای که در این راستا فرد باید برای زندگی در اجتماع، واقف به حقوق و قوانین جامعه باشند و بتوانند در سطح جامعه نسبت به صیانت از حقوق خود و دیگران بکوشند. بر این بنیاد، این نیاز مبرم و ضروری، ما را بر آن وامی‌دارد که نسبت به مسأله سواد حقوقی^۱ حساس باشیم؛ چراکه تحقق این امر، مستلزم پرداختن و بکارگیری مقوله سواد حقوقی در ابعاد گوناگون جامعه است. سواد حقوقی به عنوان عنصری پراهمیت به افراد توانایی تجزیه و تحلیل داده به طوری که می‌توان آن را حیطه‌ای از قدرت دانست که می‌تواند به عنوان یکی از ابزارهای حاکمیت مبتنی بر مردم‌سالاری عمل کرده و نیاز بدان دارد که دولت‌ها و حکومت‌ها توجه ویژه‌ای بدان داشته باشند (Habibnejad et al., 2019: 182). هم‌چنین، بایستی اشاره داشت سواد حقوقی وظیفه‌ای اصیل، مبتنی بر کمک به افراد در جهت درک حقوق خویش و درک وظایف مدنی، افزایش سواد اجتماعی و سیاسی دارد (Kaderkova, 2023: 15) که راهکاری عملی برای تقویت و استحکام بنیان‌های زندگی در سطح اجتماع بوده و اگر مردم یک جامعه نسبت به حق و حقوق خود و وظایفی که دارند آشنا باشند، برپایی عدالت و میانه‌روی در منافع گوناگون در اجتماع بسیار آسان و راحت خواهد بود. براین اساس با افزایش سطح آموزش سواد حقوقی در جامعه سرآخر منجر به توسعه و تحکیم حاکمیت شفاف و پاسخگو در سطح جامعه بر اساس حاکمیت قانون می‌شود (Policotiple, 2012). از سوی دیگر، سواد حقوقی وسیله‌ای است برای تغییر کیفی در سطح زندگی مردم به طوری که تجارب حاکی از آن است که فهمیدن مطلوب قانون‌های حاکم بر سطح جامعه به شیوه بسیار مؤثری در زمینه‌های گوناگون عملکردی به مردم کمک خواهد کرد و عدم بکارگیری برخی از قوانین در سطح جامعه نیز ناشی از عدم آگاهی افراد آن جامعه است. بر این بنیان به نظر می‌رسد نخستین گام در سمت شناخت مطلوب حقوق، جاسازی آن در نظام آموزشی در دوره‌های گوناگون است؛ چراکه تجهیز متربیان به سواد حقوقی به ایشان یاری خواهد داد تا نسبت به این حقوق آشنایی یافته و به توانایی‌هایی دست یابند که قادر باشند از حق و حقوق خود و افراد دیگر به نحو بهتری دفاع کنند (Marzooqi and Mohammadzadeh, 2019: 105).

^۱Legal Literacy

بنابراین، می‌توان اشاره داشت سواد حقوقی یعنی آگاهی از حقوق و وظایفی که تحقق عدالت و توازن میان منافع گوناگون را آسان می‌کند و آگاهی در مورد حقوق، حاکمیت و تعهدات حکومت است که به تغییر رفتار توده‌ها منجر شده و موجب تقاضای عدالت و مسئولیت‌پذیری از دولت می‌شود (Policotiple, 2012). هم‌چنین، این مقوله را می‌توان کسب آگاهی انتقادی در مورد حقوق و قانون دانست که به توانایی جامعه بر ابراز حقوق خود مؤثر است و به جامعه قابلیت تغییر این قوانین می‌دهد (Sugiarto, 2022: 4).

با وجود تأکیدی که بر سواد حقوقی شده است، اما مطالعه وضعیت حاضر بیانگر آن است که مقوله سواد حقوقی در سطح کشور وضعیت خوبی نداشته به طوری که بسیار بدان اشاره شده است. در این راستا باید اشاره داشت که بیش‌تر مردم ما از فقر سواد حقوقی رنج می‌برند به طوری که ایشان اطلاعات لازم و کافی در این حیطه را نداشته و این نیز به تبع خود موجب ایجاد مشکلات بسیاری برای مردم ما شده است (Bahramipur, 2021). در این حیطه نیز بسیاری از حقوقدانان و صاحبان قضاوت در سطح کشور نیز بر این امر اذعان دارند. ایشان بر فقدان مقوله سواد حقوقی در سطح جامعه اشاره داشته و تأکید بر آن دارند که عدم آشنایی و تسلط اقشار گوناگون جامعه با مسائل حقوقی موجب ایجاد بسیاری مشکلات حاضر در سطح جامعه شده است که بایستی دانش‌آموزان در دوران تحصیل با مسائل حقوقی به خوبی آشنا شوند (Hasani, 2017). به اذعان دیگر حقوقدانان و صاحبان قضاوت در سطح کشور نیز فقر سواد حقوقی به عنوان معضلی در جامعه ایران است. به طوری که در این راستا فقدان آشنایی افراد سطح جامعه با این مقوله بسیار مهم موجب ایجاد مشکلات متنوع شده به گونه‌ای که گاهی نیز یک دعوی چند بار به اشکال گوناگون مطرح می‌شود به طوری که به نتیجه نمی‌رسد و همین امر نیز بار سنگینی را بر دوش قوه قضاییه کشور می‌افزاید (Akbari, 2022). بر این بنیاد باید بر آن تأکید داشت که سواد حقوقی به عنوان مقوله بسیار مهم در سطح جامعه وضعیت مطلوبی نداشته به طوری که دستگاه حقوقی کشور را با معضل و مشکل مواجه کرده است که بایستی با این اوصاف عنایت بیش‌تری نسبت به این مسئله داشت.

مقوله سواد حقوقی با وجود اهمیت بسیاری که دارد، اما مورد توجه بیش‌تر پژوهشگران قرار نداشته و پژوهش‌های انجام شده در این حیطه اندک می‌باشد؛ با این وصف به بیان پاره‌ای از پژوهش‌ها در این راستا می‌پردازیم:

(Lucy et al (2021) به تحلیل محتوای کتب درسی از طریق پردازش زبان طبیعی از حیث بازتاب جنسیت، نژاد و قومیت‌گرایی و پیشگیری از جرایم مربوطه در تگزاس پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان داده که مساله پیشگیری از جرایم نژادی و جنسیتی در کتب درسی بازتاب چندانی ندارد و فقط به ذکر برخی موارد اکتفا شده است. (Baba(2020 در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌است که برنامه‌درسی دوره متوسطه بیش‌تر بر تغییرات جهان و چگونگی رفتار آن‌ها با توجه به این تغییرات

متمرکز شده است. هم‌چنین، نتایج نشان داده که بسیاری از افرادی که مسئولیت طراحی برنامه‌درسی را بر عهده دارند افراد غیرمتخصصی هستند که قادر به طراحی برنامه‌درسی همه‌جانبه بر اساس تغییرات جهانی و ابعاد لازم حقوقی نمی‌باشند. (Wayudin et al. (2020 پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای آموزش صلح در برنامه‌درسی در مدارس متوسطه اندونزی انجام داده‌اند. نتایج نشان داده که آموزش صلح در مدارس جوانب شناختی، عاطفی و روانسنجی دارد؛ (۲) پیاده‌سازی آموزش صلح در مدارس می‌تواند فرهنگ صلح و سازش را تقویت کند که می‌توان آن را در زمینه صلح مثبت و منفی در نظر گرفت. (Gurpur & Rautdesai (2014 در پژوهشی تحت عنوان بازنگری آموزش حقوق برای توسعه انسانی در جنوب آسیا بیان کرد که از جمله مقوله‌هایی که در سال‌های اخیر جهت تغییر و عدالت و برابری در آموزش و پرورش مطرح شده است بحث آموزش حقوق است. ایشان در این پژوهش بر این مورد رسیده است که روش‌هایی چون سمینار، کارآموزی، نوآوری، شبیه‌سازی و .. برای آموزش حقوق مطرح می‌باشد. (Schimmel & Militello (2008 در پژوهشی تحت عنوان سواد حقوقی برای معلمان به عنوان مسئولیت غفلت شده بر این نتایج دست یافته است که بر اساس یک نظرسنجی از ۱۳۰۰ پاسخ‌دهنده در ۱۷ ایالت، اکثر مربیان در زمینه مسائل حقوقی از جمله حقوق معلم، دانش‌آموز، قانون و .. بی‌اطلاع بوده یا دارای اطلاعات غلط هستند. (Golshani & heidari (2023 در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی سوم و چهارم ابتدایی از منظر توجه به ابعاد و مؤلفه‌های تربیت شهروندی» بر این نتیجه دست یافتند که به مؤلفه توجه به قوانین از جمله قانون اساسی به عنوان یکی از مؤلفه‌های بعد دانش شهروندی به مقدار ۱۵ مورد در کتب درسی مورد بررسی اشاره شده است که بیانگر توجه مطلوب به این مؤلفه در کتب مورد بررسی می‌باشد. (Zare Shahi (2021 در پژوهشی دریافته است که به مؤلفه‌های بنیان خانواده از جمله محبت زن و شوهر در قبال هم و تثبیت نقش‌های هر یک از خانواده در سطح کتب درسی مطالعات اجتماعی به طور متوازن پرداخته نشده است. (Yahiavi Karabagh (2018 در پژوهشی با عنوان بررسی مطالب حقوقی در کتابهای درسی دوره ابتدایی به این نتیجه رسیده که کتاب‌های درسی نمونه آماری پژوهش (فارسی، هدیه‌های آسمان، مطالعات اجتماعی، تفکر و پژوهش، و کار و فناوری در شش پایه دوره ابتدایی سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶) دارای نگاه حقوقی محض به مطالب درسی نیستند و فقط در کتابهای مطالعات اجتماعی چهار پایه ابتدایی این نگاه به شکل مستقیم یا غیرمستقیم وجود دارد. (tighbakhsh and saadatmand (2018 به بررسی برنامه‌درسی صلح در دوره ابتدایی پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش در شش عنصر اصلی اهداف، محتوی، راهبردهای یاددهی-یادگیری، تکنیک‌های ارزشیابی، محیط و فضای یاددهی-یادگیری، منابع و ابزار یاددهی-یادگیری به دست آمد. (Sobhaninejad et al (2015 در پژوهشی بر این نتیجه دست یافته

است که در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به مؤلفه قانون‌مداری به مقدار ۸۱ مورد و با ضریب اهمیت ۰/۲۰۱ اشاره شده اشاره شده است که بیانگر توجه متوسط به این مؤلفه در سطح این کتب درسی می‌باشد.

باعنایت به توضیحات فوق، متوجه می‌شویم مسأله سواد حقوقی، مسأله‌ای است که فقدان آن و یا کم پرداختن به آن، به دنبال خود آسیب‌هایی را در پی خواهد داشت. از سویی نیز در جامعه کنونی مدارس بعد از جایگاه خانواده، می‌تواند بیش‌ترین تاثیر را بر افراد در موضوعات گوناگون داشته باشد؛ چراکه مدارس، بخش اساسی جامعه ما را تشکیل می‌دهد و برای انتقال دانش و ارزش‌ها، بسیار مهم هستند (Flache and Edmonds, 2021: 298). به‌طوری‌که مدرسه می‌تواند، به عنوان یک نهاد رسمی آموزش، در توسعه دانش آموزان نقش داشته باشد (Mardiana et al., 2021: 126) و قطعا در بحث سواد حقوقی نیز نظام آموزشی مدرسه می‌تواند نقش بسزایی را ایفا کند؛ چراکه در بحث نظام آموزشی ملی، آموزش تحصیلی مباحث اجتماعی چون سواد حقوقی، برای تشکیل شهروندان خوب، بخش جدایی‌ناپذیر از آن است (Maritti et al., 2021: 111). هم‌چنین، از طرفی کتاب‌های درسی، اهمیت بسیار زیادی، در انتقال مطالب و مفاهیم دارند؛ چراکه مهم‌ترین منبع محتوایی، به شمار می‌روند (Dehghan Manshadi and Shahrokhinia, 1400: 50). باتوجه به این توضیحات، که اهمیت ارائه سواد حقوقی را از طریق محتوای دروس برای ما آشکار کرد و با در نظر گرفتن اینکه این مسأله کمتر در سطح کتب‌درسی مورد کنکاش قرار گرفته شده است؛ این مطالعه قصد دارد تا کتب فارسی، جامعه‌شناسی و هویت اجتماعی پایه دوازدهم دوره متوسطه دوم را از نظر مقدار توجه به موضوع سواد حقوقی مورد بررسی قرار دهد تا مشخص شود که آیا به مفاهیم سواد حقوقی در کتب مذکور اشاره شده است و یا خیر و در صورت اشاره، به چه مقدار به مؤلفه‌های سواد حقوقی در کتب مذکور اشاره شده است.

پاسخ: بسیار ممنون از نظر داور محترم ۲. در این راستا مواردی که با رنگ سبز مشخص شده است به متن بحث و نتیجه‌گیری اضافه شد.

سوال‌های پژوهش

- ۱- مقدار توجه به مولفه‌های قانون اساسی در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
- ۲- مقدار توجه به مولفه‌های مقدمه علم حقوق در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
- ۳- مقدار توجه به مولفه‌های جرائم و مجازات‌ها در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟

- ۴- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق خانواده در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
- ۵- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق بیمه در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
- ۶- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق راهنمایی و رانندگی در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
- ۷- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق آشنایی با داسراها و دادگاهها در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
- ۸- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق مسئولیت ناشی از تلف کردن مال دیگری در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
- ۹- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق قراردادها و معاملات در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش، با توجه به هدف کلی پژوهش (تحلیل محتوای کتاب درسی) کاربردی و براساس ماهیت گردآوری داده‌ها توصیفی است، زیرا با استفاده از جامعه کتاب‌های دوره دوم متوسطه از مقدار توجه به مولفه‌های سواد حقوقی در برنامه‌درسی آگاهی می‌یابد و برای رشد و پیشرفت و افزایش دانش خود در این زمینه تلاش می‌کند. هم‌چنین، این پژوهش به روش تحلیل محتوای کمی صورت پذیرفته و از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش، کتاب‌های درسی دوره دوم متوسطه بودند که وزارت آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ چاپ کرده است. نمونه آماری نیز شامل کتاب‌های درسی فارسی ۳، جامعه‌شناسی ۳ و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) دوره دوم متوسطه بودند و روش نمونه‌گیری از نوع هدف‌مند (کتاب‌های مذکور) بود در این پژوهش انعکاس مولفه‌های سواد حقوقی از طریق چک‌لیست در کتاب‌های درسی فارسی ۳، جامعه‌شناسی ۳ و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) دوره دوم متوسطه بررسی شد. برای تعیین روایی چک‌لیست پژوهش از روایی صوری و محتوا استفاده شد. بدین صورت که با استاد راهنما، مشاور و با اساتید متخصص برنامه‌ریزی درسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند به ویژه اساتیدی که در زمینه تحلیل محتوای تخصص دارند، مشورت شد و چک‌لیست مزبور بر اساس نظرات و پیشنهادات اساتید مزبور بازنگری و بازنویسی شد. به منظور بررسی روایی، پس از تهیه چک‌لیست نهایی، دوباره

در اختیار چند تن از کارشناسان آموزش و پرورش شهر، معلمان مدرس کتاب‌های یاد شده و همچنین، اساتید علوم تربیتی و برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی مرند قرار گرفت و نظرات آنان اعمال شد.

جهت تأمین پایایی چک‌لیست، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج آن در زیر ارائه شده است.

جدول ۱. نتایج ضریب آلفای کرونباخ

ضریب آلفای کرونباخ	آلفای کرونباخ بر اساس آیتم‌های استاندارد شده
۰/۸۳	۰/۸۵

همانطور که جدول ۱ نشان می‌دهد، مقدار ضریب آلفای کرونباخ بیش‌تر از ۰/۷ به دست آمده و بنابراین، می‌توان گفت که ابزار پژوهش از پایایی مطلوبی برخوردار است. برای اجرای پژوهش، ابتدا کتاب‌های درسی فارسی ۳، جامعه‌شناسی ۳ و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) دوره دوم متوسطه با استفاده از چک‌لیست تحلیل محتوی شد. بررسی و تحلیل محتوای کتاب‌های تحلیل شده در پژوهش به شرح زیر اجرا شد:

الف) مطالعه مبانی علمی سواد حقوقی: در این مرحله مبانی علمی و نظری سواد حقوقی و نظریه‌های مربوط به آن بررسی و مطالعه شد و با توجه به عنوان پژوهش نظریه‌ها و پژوهش‌های مرتبط با موضوع جمع‌آوری و بررسی شد و بدین صورت مولفه‌های سواد حقوقی تعیین شد که شامل آشنایی با قانون اساسی، مقدمه حقوق، حقوق جرائم و مجازات‌ها، حقوق خانواده، حقوق بیمه، حقوق راهنمایی و رانندگی، حقوق آشنایی با دادسراها و دادگاهها بود.

ب) ساخت فرم تحلیل محتوی: در این مرحله با توجه به مولفه‌های تعیین شده و مبانی نظری مربوط به این مولفه‌ها، فرم تحلیل محتوی (چک‌لیست تحلیل محتوی) برای بررسی کتاب‌های درسی فارسی ۳، جامعه‌شناسی ۳ و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) دوره دوم متوسطه ساخته شد که هفت مولفه اصلی داشت.

ج) تعیین واحدهای تحلیل: در این پژوهش واحد تحلیل واژه و نوشته در نظر گرفته شد.

د) تعیین روایی و پایایی کار: برای تعیین روایی چک‌لیست پژوهش از روایی صوری و محتوا استفاده شد و برای تعیین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید.

ه) استخراج و تحلیل داده‌ها: برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از چک‌لیست آمار توصیفی استفاده شده که شامل جدول فراوانی و درصد فراوانی است.

جدول ۲. چک‌لیست مولفه‌های سواد حقوقی

تعریف	مولفه
قانون اساسی مجموعه مقررات و اصول کلی است که شکل و محتوای حکومت را ترسیم کرده است.	قانون اساسی
تمام روابط اجتماعی که آثار حقوقی از آن ایجاد می‌شود، موضوع علم حقوق قرار می‌گیرد.	مقدمه علم حقوق
مجموع قواعد کلی و مشترک حاکم بر تحقق جرائم و ضوابط تعیین شده از سوی دولت حقوق خانواده شامل سه بخش مهم است: ازدواج، طلاق و روابط والدین با فرزندان	جرائم و مجازات‌ها حقوق خانواده
بیمه عقدی است که بیمه‌گر تعهد می‌کند در قبال دریافت حق بیمه در صورت وقوع حادثه یا خسارت در مدت بیمه خسارت را به بیمه‌گذار بپردازد	حقوق بیمه
عهدہ‌دار کشف جرم، تعقیب متهم، اقامه دعوی و اعلام جرم از جنبه حق الهی و حفظ حقوق عمومی و حدود اسلامی، اجرای حکم و نیز رسیدگی به امور حسبی بر اساس مقررات قانونی است	دادسراها و دادگاه‌ها
حقوق راهنمایی و رانندگی به قوانین مصوب در مورد ترافیک و راهنمایی و رانندگی اطلاق شده است	حقوق راهنمایی و رانندگی
هر کس موجب زیان غیر شود بنا به قاعده لاضرر ملزم به جبران آن است.	مسئولیت ناشی از تلف کردن مال دیگری
قرارداد یا عقد به معنی تعهد یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر برای انجام امری است و باید مورد قبول طرفین باشد.	حقوق قراردادها و معاملات

یافته‌های پژوهش

در بخش یافته‌ها به تجزیه و تحلیل داده‌های استخراج شده و درصد فراوانی برای تحلیل مولفه‌های سواد حقوقی شامل آشنایی با قانون اساسی، مقدمه علم حقوق، حقوق جرائم و مجازات‌ها، حقوق خانواده، حقوق بیمه، آشنایی با دادسراها و دادگاهها و آشنایی با حقوق راهنمایی و رانندگی پرداخته شده است.

۱- مقدار توجه به مولفه‌های قانون اساسی در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟
برای پاسخ به سوال اول پژوهش، محتوای کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و کتاب هویت اجتماعی دوازدهم از نظر توجه به مولفه‌های آشنایی با قانون اساسی تحلیل شده است. نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی مولفه‌های آشنایی با قانون اساسی در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره صفحات

کتاب‌ها	شماره صفحات	آشنایی با قانون اساسی	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
فارسی ۳	۱۹	۱	۵	۰/۰۷٪
	۲۱	۱		
	۳۶	۱		
	۶۲	۱		
	۱۱۵	۱		
جامعه‌شناسی ۳	۳۰	۱	۹	۰/۰۲٪
	۴۳	۱		
	۶۳	۱		
	۶۵	۱		
	۶۹	۱		
	۷۶	۱		
	۸۱	۱		
	۸۵	۱		
	۹۲	۱		
	هویت اجتماعی	۴۹	۱	۲
۷۷		۱		
جمع کلمات و درصدها		۱۶	۱۶	۰/۱۰٪

در جدول ۳ فراوانی واژه و متن اشاره شده به آشنایی با قانون اساسی در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، از مجموع ۶۶۵۳ واژه فارسی (۳) ۵ واژه (۰/۰۷٪)، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳)، ۹ واژه (۰/۰۲۲٪) و در نهایت از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، ۲ واژه (۰/۰۰۸٪) اشاره شده است. در مجموع ۱۶ واژه در این ۳ کتاب به آشنایی با قانون اساسی اشاره کرده‌اند که در مجموع ۰/۱۰٪ را تشکیل می‌دهد.

۲- مقدار توجه به مولفه‌های مقدمه علم حقوق در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی،

جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟

برای پاسخ به سوال دوم پژوهش، محتوای کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی از نظر توجه به مولفه‌های مقدمه علم حقوق تحلیل شده است. نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی مولفه‌های مقدمه علم حقوق در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره صفحات

کتاب‌ها	شماره صفحات	مقدمه علم حقوق	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
فارسی ۳	۲۹	۱	۵	۰/۰۷٪
	۳۵	۲		
	۸۰	۱		
	۱۰۰	۱		
جامعه‌شناسی ۳	۱۳	۱	۲۱	۰/۰۵٪
	۲۴	۱		
	۴۲	۱		
	۵۴	۱		
	۶۳	۱		
	۶۴	۱		
	۶۵	۱		
	۶۶	۱		
	۶۸	۱		
	۷۲	۱		
	۷۳	۱		
	۷۶	۳		
	۸۱	۱		
	۸۲	۲		
	۸۶	۱		
۹۰	۱			
۹۴	۱			
۱۱۹	۱			
هویت اجتماعی	۲۰	۱	۴	۰/۰۱٪
	۳۴	۲		
	۳۸	۱		
جمع کلمات و درصدها		۳۰	۳۰	۰/۱۴٪

در جدول ۴ فراوانی واژه و متن اشاره شده به مقدمه علم حقوق در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، از مجموع ۶۶۵۳ واژه فارسی (۳)، ۵ (۰/۰۷٪)، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳)، ۲۱ واژه (۰/۰۵٪) و از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، ۴ واژه (۰/۰۱٪) به مولفه مقدمه علم حقوق اشاره کرده است. در مجموع ۳۰ واژه در این ۳ کتاب به مولفه‌های مقدمه علم حقوق اشاره کرده‌اند که در مجموع ۰/۱۴٪ را تشکیل می‌دهد. نمودار آن در زیر ارائه شده است.

۳- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق جرائم و مجازات‌ها در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی،

جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟

برای پاسخ به سوال سوم پژوهش، محتوای کتاب‌های فارسی (۱)، فارسی (۲)، فارسی (۳)،

جامعه‌شناسی (۱)، جامعه‌شناسی (۲)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی از نظر توجه به مولفه‌های

حقوق جرائم و مجازات‌ها تحلیل شده است. نتایج آن در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی مولفه‌های حقوق جرائم و مجازات‌ها در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره

صفحات

کتاب‌ها	شماره صفحات	حقوق جزائیم و مجازات‌ها	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
فارسی ۳	۱۰	۱	۵	۰/۰۷٪
	۱۹	۱		
	۲۰	۱		
	۱۰۳	۱		
	۱۰۴	۱		
جامعه‌شناسی ۳	۶۵	۲	۹	۰/۰۲٪
	۶۷	۱		
	۶۸	۱		
	۷۰	۱		
	۷۱	۱		
	۷۲	۱		
	۸۸	۱		
	۹۴	۱		
هویت اجتماعی	-	۰	۰	۰
جمع کلمات و درصدها		۱۴	۱۴	۰/۰۹٪

در جدول ۵ فراوانی واژه و متن اشاره شده به حقوق جرائم و مجازات‌ها در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی جهان ارائه شده است. بر اساس این جدول، از مجموع ۶۶۵۳ واژه فارسی (۳)، ۵ (۰/۰۷۵٪)، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳)، ۹ واژه (۰/۰۲۳٪) و از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، به حقوق جرائم و مجازات‌ها اشاره نشده است. در مجموع ۱۴ واژه در این ۳ کتاب به مولفه‌های حقوق جرائم و مجازات‌ها اشاره کرده‌اند که در مجموع ۰/۰۹۸٪ را تشکیل می‌دهد.

۴- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق خانواده در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی

و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟

برای پاسخ به سوال چهارم پژوهش، محتوای کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی از نظر توجه به مولفه‌های حقوق خانواده تحلیل شده است. نتایج آن در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. توزیع فراوانی مولفه‌های حقوق خانواده در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره صفحات

کتاب‌ها	شماره صفحات	حقوق خانواده	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
فارسی ۳	-	۰	۰	۰
جامعه‌شناسی ۳	-	۰	۰	۰
هویت اجتماعی	-	۰	۰	۰
جمع کلمات و درصدها		۰	۰	۰

در جدول ۶ فراوانی واژه و متن اشاره شده به حقوق خانواده در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، از مجموع ۶۶۵۳ واژه فارسی (۳)، به حقوق خانواده اشاره نشده است، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳)، به حقوق خانواده اشاره نشده است و هم‌چنین، نیز از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، به حقوق خانواده اشاره نشده است. در مجموع هیچ واژه در این ۳ کتاب به مولفه‌های حقوق خانواده اشاره نداشتند.

۵- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق بیمه در کتاب‌های درسی فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و

هویت اجتماعی دوره دوم متوسطه چقدر است؟

برای پاسخ به سوال پنجم پژوهش، محتوای کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی از نظر توجه به مولفه‌های حقوق بیمه تحلیل شده است. نتایج آن در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷. توزیع فراوانی مولفه‌های حقوق بیمه در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره صفحات

کتاب‌ها	شماره صفحات	حقوق بیمه	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
فارسی ۳	—	۰	۰	۰
جامعه‌شناسی ۳	—	۰	۰	۰
هویت اجتماعی	—	۰	۰	۰
جمع کلمات و درصدها				
		۰	۰	۰

در جدول ۷ فراوانی واژه و متن اشاره شده به حقوق بیمه در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، در هیچ یک از این ۳ کتاب اشارهای به حقوق بیمه نشده است.

۶- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق راهنمایی و رانندگی در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟

جدول ۸. توزیع فراوانی مولفه‌های حقوق راهنمایی و رانندگی در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره صفحات

کتاب‌ها	شماره صفحات	حقوق راهنمایی و رانندگی	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
فارسی ۳	—	۰	۰	۰
جامعه‌شناسی ۳	۱۳	۱	۶	۰/۰۱٪
	۲۸	۲		
	۴۲	۱		
	۴۳	۱		

		۱	۶۵
هویت	۱۷	۱	۲
اجتماعی	۲۸	۱	
جمع کلمات و درصدها	۸	۸	۰/۰۲٪

در جدول ۸ فراوانی واژه و متن اشاره شده به حقوق راهنمایی و رانندگی در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، در کتاب فارسی (۳) هیچ اشاره‌ای به حقوق راهنمایی و رانندگی نشده است، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳)، ۶ واژه (۰/۰۱٪)، از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، ۲ واژه (۰/۰۰۸٪) به حقوق راهنمایی و رانندگی اشاره شده است. در مجموع ۸ واژه در این ۳ کتاب به مولفه‌های حقوق راهنمایی و رانندگی اشاره کرده‌اند که در مجموع ۰/۰۲٪ را تشکیل می‌دهد.

۷- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق دادرها و دادگاهها در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی،

جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟

برای پاسخ به سوال هفتم پژوهش، محتوای کتاب‌های فارسی فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی از نظر توجه به مولفه‌های حقوق آشنایی با دادرها و دادگاهها تحلیل شده است. نتایج آن در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۹. توزیع فراوانی مولفه‌های حقوق آشنایی با دادرها و دادگاهها در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و

کتاب‌ها	شماره صفحات	حقوق آشنایی با دادرها و دادگاهها	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته کتاب‌ها
فارسی ۳	۱۹	۳	۱۲	۰/۱۸٪
	۲۰	۱		
	۲۱	۲		
	۸۰	۴		
	۱۰۴	۱		
	۱۱۵	۱		
جامعه‌شناسی ۳	۱۳	۱	۶	۰/۰۱٪
	۲۸	۲		

		۱	۴۲	
		۱	۴۳	
		۱	۶۵	
هویت اجتماعی		۱	۱۷	
	۰/۰۰۸٪	۲		
		۱	۲۸	
جمع کلمات و درصدها		۲۰		
	۰/۲۰٪	۲۰		

۸- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق مسئولیت ناشی از تلف کردن مال دیگری در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است؟

در جدول ۹ فراوانی واژه و متن اشاره شده به حقوق دادرها و دادگاهها در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، از مجموع ۶۶۵۳ واژه فارسی (۳)، ۱۲ واژه (۰/۱۸٪)، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳)، ۶ واژه (۰/۰۱٪) و از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، ۲ واژه (۰/۰۰۸٪) اشاره شده است. در مجموع ۲۰ واژه در این ۳ کتاب به مولفه‌های حقوق دادرها و دادگاهها اشاره کرده‌اند که در مجموع ۰/۲۰۳٪ را تشکیل می‌دهد.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی مولفه‌های حقوق آشنایی با مسئولیت ناشی از تلف کردن مال دیگری در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره صفحات

کتاب‌ها	شماره صفحات	مسئولیت ناشی از تلف کردن مال	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
		دیگری		
	۱۴	۱		
	۲۶	۱		
فارسی (۳)	۶۸	۱	۴	۰/۰۰۶٪
	۱۸۱	۱		
	۱۳۹	۱		
	۸۵	۱		
جامعه‌شناسی (۳)	۸۸	۱	۴	۰/۰۰۱٪
	۹۵	۱		
	۱۱۴	۱		

هویت اجتماعی	۶۷	۱	۱	٪۰/۰۰۴
جمع کلمات و درصدها		۹	۹	٪۰/۰۱

در جدول ۱۰ فراوانی واژه و متن اشاره شده به حقوق مسئولیت ناشی از تلف کردن مال دیگری در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، از مجموع ۶۶۵۳ واژه فارسی (۳)، ۴ واژه (۰/۰۶٪)، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳) ۴ واژه (۰/۰۱٪) و از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، ۱ واژه (۰/۰۰۴٪) اشاره شده است. در مجموع ۹ واژه در این ۳ کتاب به مولفه‌های حقوق دادرها و دادگاهها اشاره کرده‌اند که در مجموع ۰/۰۱٪ را تشکیل می‌دهد.

۹- مقدار توجه به مولفه‌های حقوق قراردادهای و معاملات در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی (هویت اجتماعی) پایه سوم دوره دوم متوسطه چقدر است.

جدول ۱۱. توزیع فراوانی مولفه‌های حقوق قراردادهای و معاملات در بعد متن و نوشته بر اساس کتاب و شماره

کتاب‌ها	شماره صفحات	صفحات		درصد بر اساس متن و نوشته در کتاب‌ها
		حقوق قراردادهای و معاملات	جمع کل متن و نوشته کتاب‌ها	
	۶۸	۱		
فارسی (۳)	۹۴	۱	۳	٪۰/۰۰۴
	۱۰۶	۱		
جامعه‌شناسی (۳)	۵۹	۱	۱	٪۰/۰۰۲
هویت اجتماعی	۴۶	۱	۱	٪۰/۰۰۴
جمع کلمات و درصدها		۵	۵	٪۰/۰۰۷

در جدول ۱۲ فراوانی واژه و متن اشاره شده به آشنایی با حقوق قراردادهای و معاملات در کتاب‌های فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی ارائه شده است. بر اساس این جدول، از مجموع ۶۶۵۳ واژه فارسی (۳)، ۳ واژه (۰/۰۳٪)، از مجموع ۳۹۳۲۳ واژه کتاب جامعه‌شناسی (۳) ۱ واژه (۰/۰۰۲٪) و از مجموع ۲۴۱۰۷ واژه کتاب هویت اجتماعی، ۱ واژه (۰/۰۰۴٪) اشاره شده است. در مجموع ۵ واژه در این ۳ کتاب به مولفه‌های ایراد خسارت به اموال دیگران اشاره کرده‌اند که در مجموع ۰/۰۰۷٪ را تشکیل می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

کتب درسی، از عناصر بسیار مهم در بحث تعلیم و تربیت دانش‌آموزان است؛ از طرفی یکی از رسالت‌های اصلی کتب درسی آموزش ابعاد و مولفه‌های حقوق انسانی و حقوق جاری در سطح اجتماع به دانش‌آموزان می‌باشد. بر این اساس، در این پژوهش سعی بر آن شد که ابعاد و مؤلفه‌های سواد حقوقی، در کتب فارسی، جامعه‌شناسی و هویت اجتماعی دوره دوم متوسطه به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گیرد. نتایج حاصل از یافته‌های این پژوهش نشان داد که این پژوهش با پژوهش‌های (Yahiavi Karabagh (2018)، Zare Shahi(2021) و Sobhaninejad et al (2015) همسو است. یافته‌های پژوهش براساس سوالاتی که مطرح شد به عبارت زیر است: در سوال اول پژوهش مقدار توجه به مؤلفه‌های آشنایی با قانون اساسی پرداخته شده است که می‌توان اشاره داشت به این مفهوم در کتاب فارسی ۵ مورد، جامعه‌شناسی ۹ مورد و هویت اجتماعی ۲ مورد اشاره شده است. در این راستا بایستی اشاره داشت که به این مقوله در سطح کتب مورد بررسی کمتر اشاره شده است و باید این مفهوم در سطح کتب درسی تقویت شود؛ چراکه قانون اساسی یک کشور به منزله چهارچوب تنظیم شده آن کشور است که تمامی قوانین موجود در سطح اجتماع در چهارچوب و ذیل آن قرار دارد. قانون اساسی به عنوان عالی‌ترین سند حقوقی کشور قرار داشته و به عنوان راهنما برای وضع قوانین دیگر توسط قانون‌گذاران است. این قانون تعریف‌کننده اصول سیاسی، ساختار، سلسله مراتب، جایگاه و حدود قدرت سیاسی نظام یک کشور بوده و تعیین‌کننده و تضمین‌کننده حقوق شهروندان کشور می‌باشد. بر این اساس آشنایی عموم ملت با چهارچوب ساختار کشور امری لازم بوده و بایستی افراد جامعه نسبت به خطوط قرمز موجود کشور و حدود مجاز انجام و عدم انجام امور در کشور آگاهی یابند. از سویی مردم یک جامعه بایستی برای وقف خود با جامعه با قانون اساسی آشنایی داشته باشد و آن را فرا بگیرد. می‌توان اشاره داشت که شاید اگر مردم یک جامعه از قوانین جامعه اطلاع داشته باشند مقدار جرائم و تخلفات در آن جامعه کاهش یافته و مقدار جرائم در سطح جامعه کاهش یابد؛ بنابراین، می‌توان گفت در جامعه‌ای اگر افراد جامعه از قانون اساسی آن اطلاعات کافی نداشته باشند بیش‌تر در معرض جرم و ارتکاب به آن قرار خواهند گرفت که به تبع این مورد نیز تشریح و تبیین قانون اساسی برای عموم ملت امری لازم است. سوال دوم پژوهش مربوط به موضوع مقدمه‌علم حقوق است که به این مقوله در سطح کتاب فارسی پایه دوازدهم ۵ مورد، جامعه‌شناسی پایه دوازدهم ۲۱ مورد و در کتاب هویت اجتماعی ۴ مورد اشاره شده است. در این خصوص می‌توان گفت به مقوله مقدمه علم حقوق در کتب فارسی و هویت اجتماعی به مقدار قابل قبولی اشاره نشده است. باید اشاره داشت علم حقوق شامل تمام روابط اجتماعی بوده که آثار حقوقی در سطح اجتماع از آن ایجاد می‌گردد. این روابط می‌تواند مربوط به روابط دولت و مردم باشد که به حقوق عمومی معروف است و یا شامل روابط خصوصی مردم گردد

که به حقوق خصوصی اشاره دارد. مقدمه علم حقوق افراد جامعه را از مجوزات قانونی برای انجام انواع کارها و یا عدم انجام بعضی کارها آشنا خواهد کرد که مسلماً مردم یک جامعه با آشنایی با این مفهوم خواهند توانست نسبت به انجام کارهای مورد اجازه قانون آگاهی یافته و در این راستا هم‌چنین، نسبت به عدم انجام برخی کارها که اجازه قانونی در سطح جامعه ندارد آگاهی خواهند یافت؛ بنابراین، مردم یک جامعه با این آگاهی‌ها به طرز مطلوبی خواهند توانست در جامعه زندگی کرده و از روال قانونی جامعه آگاه شده و در مسیر صحیح قانونی اقدام خواهند کرد. براین اساس نتیجه می‌شود که بایستی این مفهوم جدی تلقی شده و در نظام آموزشی به مفاهیم آن توجه شود. در این راستا و برای فرهنگ‌سازی خیلی از پدیده‌ها و مباحثات، باید از کودکان شروع کرد و آموزش حقوق نیز جز مهم‌ترین این الزامات است. کودکان در این سنین به شدت آمادگی فراگیری دارند زیرا از لحاظ سنی، ذهن آنان کاملاً آماده دریافت مطالب گوناگون است که یکی از آن‌ها می‌تواند مقدمه علم حقوق باشد. سوال سوم پژوهش به بررسی مولفه‌های جرائم و مجازات‌ها پرداخته است. به این مؤلفه‌ها نیز در سطح کتاب فارسی دوازدهم‌مورد، جامعه‌شناسی دوازدهم ۹ مورد و در سطح کتاب هویت اجتماعی هیچ موردی اشاره نشده است که بایستی بدان عنایت شود؛ چراکه باید اشاره داشت مطرح کردن این مباحث در سطح کتب درسی باعث آشنایی دانش‌آموزان و متریبان با این مفاهیم شده به طوری که دانش‌آموزان با این سازوکار با انواع جرم‌ها و مجازات‌های آن‌ها آشنایی پیدا می‌کنند که به تبع این موضوع با آموزش این مفاهیم پیشگیری از جرم اتفاق افتاده و می‌توان از بسیاری از جرم‌ها و جنایت‌هایی که در سطح اجتماع رخ می‌دهد بازدارندگی لازم را به عمل آورد؛ بنابراین، مطرح کردن این مسائل در سطح کتب درسی نیازی مبرم است. از سویی در این راستا باید دانش‌آموزان با انواع جرائم عمدی، غیرعمدی، شبه عمد و .. و با انواع مجازات‌هایی نظیر حدود، قصاص، دیات، تعزیرات و غیره آشنا شوند تا بدین وسیله با آشنایی ایشان با انواع جرائم و مجازات‌ها برای آینده‌سازان جامعه کشور نقش بازدارندگی ایفا کرده و با تبیین این مسائل برای دانش‌آموزان، ایشان از محرومیت‌های اجتماعی و محدودیت‌هایی که ارتکاب جرائم بدنبال خود دارد آگاهی یافته و بدین صورت تا حد امکان سعی بر دور شدن از انواع جرائم و اعمال بزه‌کارانه مورد طرد جامعه قرار بگیرند. مسلماً آشنایی ایشان با این موارد در شناخت‌دهی ایشان به سایر افراد جامعه در این حیطه تاثیرگذار بوده و افراد دیگر نیز در این عرصه آگاهی یافته و بدین صورت از بسط و گسترش جرائم در سطح جامعه می‌توان جلوگیری به عمل آورد. سوال چهارم به بررسی مؤلفه‌های حقوق خانواده پرداخته است. در این خصوص بایستی اشاره داشت حقوق خانواده به عنوان شاخه‌ای از حقوق مصالح اعضای خانواده را در نظر داشته و انواع کارکردهای آن به عبارت حفظ و بقای نسل، تامین نیازهای عاطفی و زوانی اعضا، برقراری نظام مراقبتی و حمایتی از فرزندان را در بر داشته و

نسبت به تبیین چگونگی روابط بین اعضای خانواده پرداخته و حقوق و تکالیف اعضای خانواده در قبال همدیگر را مشخص می‌سازد که به این مفاهیم در سطح کتب مورد بررسی هیچ اشاره‌ای نشده است که خلا فقدان این مفاهیم در سطح این کتب مضراتی را در پی خود خواهد داشت؛ چراکه باید اشاره داشت آشنایی دانش‌آموزان و حتی سایر اعضای خانواده از حقوق اعضای خانواده در سطح جامعه موجب پیشگیری از بسیاری از مشکلات اعم از طلاق، نزاع و .. خواهد شد که توجه هرچه بیش‌تر به این مقوله را یادآور است. در این راستا باید اشاره داشت که خانواده در جایگاه خود صاحب حقوقی بوده که در سطح جامعه، قوانین موجود برای هرکدام از اعضای خانواده حق و حقوقی را معین کرده است. حق رفتار شایسته زن با مرد و مرد با زن، حق مسکن به عنوان مکانی برای زندگی، حق نفقه، حق مهریه، حق حضانت از فرزندان، تمکین زن از مرد و آشنایی با انواع تمکین زن از مرد، آشنایی با عواقب ترک خانه توسط زن، نحوه برخورد با فرزندان، تامین ضروریات ایشان، رفتار فرزندان با همدیگر و با والدین خود و غیره از جمله حق و حقوقی است که بایستی افراد جامعه از آن آگاهی‌های لازم را داشته باشند تا بدین صورت هرکدام از اعضای خانواده اعم از پدر، مادر و فرزندان نسبت به حق و حقوق خویش در سطح خانواده آگاهی یافته و نسبت به رعایت حقوق سایر اعضای خانواده خود حساس باشند. یقیناً با آشنایی اعضای خانواده‌ها با حق و حقوق خویش در داخل این نهاد می‌توان جلودار بسیاری از مسائل و مشکلاتی که امروزه گریبان‌گیر بسیاری از خانواده‌ها بوده و خانواده‌ها از آن رنج می‌برند، شد. حقوق بیمه از جمله مؤلفه‌های دیگری بود که در این پژوهش در سطح کتب مورد بررسی قرار گرفت. به این مقوله نیز به مثابه حقوق خانواده هیچ اشاره‌ای در سطح کتب مورد بررسی نشده است. در جامعه امروزی که آشنایی با حقوق بیمه از نیازهای بسیار مهمی است؛ چراکه بیمه در بسیاری از مواقع حساس و مهم، افراد را از لحاظ امنیت خاطر و رفاه مالی تضمین کرده و سرو سامان داده است؛ بنابراین، آشنایی دانش‌آموزان در این بازه سنی با مفاهیم مربوط به حقوق بیمه بسیار مطلوب خواهد بود. در این خصوص نیز آشنایی افراد از جمله دانش‌آموزان با مفهوم بیمه، و انواع آن اعم از بیمه اشخاص نظیر بیمه حوادث، بیمه عمر، بیمه مسافرتی، بیمه درمان، بیمه مسئولیت، و غیره و آشنایی ایشان با انواع بیمه اموال نظیر بیمه اتومبیل، آتش‌سوزی اموال و غیره و آشنایی با قوانینی که بیمه در ذیل آن اعمال می‌شود مسلماً افراد را از مزایای این مؤلفه آشنا ساخته و براین اساس افراد جامعه و آینده‌سازان این مرز و بوم با آشنایی از این مؤلفه، نسبت به احقاق حق خود در این حیطه در سطح جامعه اقدام کرده و بدین صورت از مزایای آن به‌رمند خواهند شد. آشنایی با حقوق راهنمایی و رانندگی از دیگر مقولات مهمی است که مورد بررسی در این کتب قرار گرفته است. یافته‌ها حاکی از آن است که به این مؤلفه‌ها در کتاب فارسی (۳) هیچ مورد، جامعه‌شناسی (۳)، ۶ مورد و در کتاب هویت اجتماعی ۲ مورد اشاره شده است. در این راستا نیز توجه هرچه بیش‌تر به این مفاهیم در سطح برنامه درسی می‌تواند با آگاهی دادن آن

به دانش‌آموزان از بسیاری از جرائم و تخلفات رانندگی جلوگیری کرده و به تبع آن بر کاهش مقدار تصادفات و تلفات ناشی از آن تاثیرگذار باشد. مؤلفه‌های حقوق‌آشنایی با دادرها و دادگاهها از جمله مؤلفه‌هایی است که در سطح این پژوهش به آن پرداخته شده است؛ در این راستا باید اشاره داشت که به این مؤلفه‌ها در فارسی (۳)، ۱۲ مورد، جامعه‌شناسی (۳)، ۶ مورد و در کتاب هویت اجتماعی ۲ مورد اشاره شده است. دادرها و دادگاهها به عنوان اصیل‌ترین نهادها هستند که به حافظ امنیت و حقوق افراد جامعه بوده و علاوه بر حمایت از شخص متضرر و استقرار امنیت در سطح جامعه به حمایت و پشتیبانی از متهم نیز می‌پردازد و این درحالی است که آشنایی کمی با آن در سطح کشور وجود داشته و بایستی توجه بیش از پیش به آن کرد. از جمله مباحث مورد بررسی دیگری آشنایی با مسئولیت تلف کردن مال دیگران است که در سطح کتب مورد بررسی ۹ مورد بدان اشاره شده است. براین اساس می‌توان گفت غالباً دیده شده است که بسیاری از افراد در اختلافاتی که با همدیگر دارند نسبت به تخریب اموال همدیگر اقدام می‌کنند که پیامدهای ناشی از آن متوجه افراد شده و افراد متوجه ضرر و زیان مالی می‌شوند از سویی این امر موجب برهم زنی امنیت در سطح جامعه شده و موجب رعب و وحشت در سطح جامعه می‌شود براین اساس نیاز است تا افراد را از حیث مسئولیت و جبران خسارت‌هایی که ناشی از اقدام ایشان به تلف کردن مال دیگران وجود دارد آگاه کرد تا افراد جامعه را از اعمال اینچنینی در سطح جامعه باز داشت. بنابراین، آگاهی افراد در این حیطه لازم و ضروری است. حقوق قراردادهای و معاملات نیز در سطح این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت و معلوم شد که در سطح کتب درسی به مقدار ۵ مورد بدان اشاره شده است. در این خصوص باید اشاره داشت که قرار دادها و معاملاتی که به صورت اشتراکی در بین افراد قید می‌شوند شامل یک سری تعهداتی است که بایستی طرفی ابتدا نسبت به آن کاملاً مطلع باشند و سپس پایبند به آن اطلاعات و تعهدات باشند. از سویی نیز بایستی مراقب باشند قبل از امضای انواع قراردادهای و معاملات بایستی بررسی نمایند تا مواردی بیش‌تر و کمتر به متن قراردادها اضافه نشود و بدین صورت از صحت و سقم انواع قراردادهای و معاملات آگاهی یابند که این نیاز ضروری ما را بر آن وا می‌دارد که عنایت بیش‌تری را براین مؤلفه داشته باشیم. هم‌چنین، در بیش‌تر قسمت‌ها، پیوستگی‌های لازم، بین مطالب سواد حقوقی، در کتب فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی، دیده نمی‌شود؛ چراکه اگر توجه داشته باشید، به ابعاد و مؤلفه‌ها، در کتب مورد بررسی، به مقدار مساوی، اشاره نشده است، که از درجه اهمیت آن، کاسته می‌شود. در نهایت، می‌توان گفت، که به مسأله سواد حقوقی، در کتب فارسی (۳)، جامعه‌شناسی (۳) و هویت اجتماعی دوره دوم متوسطه، با توجه به فراوانی‌های بدست آمده از مولفه‌های بررسی شده در کتب درسی به آموزش سواد حقوقی به عنوان برنامه درسی مجزا و تلفیقی توجه چندانی نشده است و به طور

متوازن و متعادل به آن پرداخته نشده است. تأکید این نکته نیز ضروری است که باید مطالب ارائه شده متناسب با درک و اندیشه فراگیرندگان باشد؛ تا آن‌ها بتوانند فهم کافی داشته باشند و البته نیز هرگونه قصور و کاستی در تدوین کتب درسی در روند فراگیری مسأله سواد حقوقی، مؤثر خواهد بود. بر این اساس توجه هرچه بیش‌تر به مقوله سواد حقوقی بسیار مهم بوده و عنایت بدان ضروری است؛ چراکه در عصر امروز برای افزایش مشارکت تاثیرگذار مردم در جامعه نوین، سواد حقوقی بسیار لازم بوده و حائز اهمیت است. هم‌چنین، سواد حقوقی مورد انتظار برای افراد جامعه بدان معنا نیست که افراد جامعه به عنوان یک وکیل یا دانش‌آموخته حرفه‌ای در رشته حقوق عمل کرده و از استانداردهای حرفه‌ای آن برخوردار باشد؛ بلکه انتظار می‌رود افراد یک جامعه با فراگیری مطالب حقوقی مورد نیاز بتوانند نسبت به تشخیص حق قانونی خود و نسبت به تشخیص مسئولیت قانونی خویش قادر باشند تا بدین طریق بتوانند در زمان مناسب از آن استفاده نمایند. بر این اساس می‌توان اشاره داشت به طور مثال اگر نزاع حقوقی در بین افراد صورت بگیرد، اگر افراد دارای سواد حقوقی کافی باشند، با آگاهی از نحوه چگونگی استفاده از راه حل قانونی، قادر خواهند بود از راه حل مناسب قانونی در زمان مناسب خود استفاده نمایند. شایان ذکر است که افراد دارای سواد حقوقی هم‌چنین، توانا هستند که از اقدامات لازم برای جلوگیری از مشکلات حقوقی استفاده کرده و از آن پیشگیری نمایند. بنابراین، می‌توان گفت سواد حقوقی مردم جامعه را با قوانین حاکم بر آن جامعه آشنا کرده به طوری که باعث می‌شود افراد با قانون رابطه مطلوبی برقرار کرده و با حقوق خود و دیگران آشنایی پیدا کنند که بدین روش می‌توان امید بر آن داشت که مطالبه عدالت و برابری، پاسخگویی و ارائه راهکارهای مؤثر در تمامی ابعاد جامعه مورد عنایت قرار گیرد. در این راستا می‌توان اشاره داشت سواد حقوقی موجب افزایش آگاهی در سطح جامعه شده و با آموزش جامعه و قابلیت‌سازی افراد آن در کمک به اجرای درست قانون و با فراگیری عدالت در جامعه بدین طریق موجب افزایش همبستگی در سطح جامعه شده و به تبع خود حمایت از حقوق بشر را بدنبال خواهد داشت.

در انتها نیز به جهت بهبود وضع کتب مورد بررسی، از حیث توجه به موضوع سواد حقوقی، پیشنهادهای بیانی می‌شود:

- ۱- پرداخت گیرا و ساده به اصل‌های قانون اساسی در سطح متون کتب درسی.
- ۲- اشاره کافی به مؤلفه‌های حقوق خانواده در سطح متون و پرداختن به مشکلات عدم آشنایی با حقوق خانواده‌ها در قالب تصاویر و متون درسی.
- ۳- توجه به مزایای حقوق بیمه و آگاه کردن دانش‌آموزان از این مزایا در قالب انواع بروشورها و در قالب متن درسی.

- ۴- آشنا کردن دانش‌آموزان با انواع قوانین راهنمایی و رانندگی با انواع تصاویر مرتبط با آن و مطرح کردن این مفاهیم در سطح فعالیت‌ها و جمع‌آوری اطلاعات در این حیطه.
- ۵- پیشنهاد می‌شود، که برای معلمان دوره‌های گوناگون آشنایی با موضوع سواد حقوقی، از جمله ضمن خدمت و غیره مهیا گردد؛ تا معلمان بتوانند با آموزش‌های لازمی که در این حیطه دیده‌اند، دانش‌آموزان را از این حیث، غنی سازند.
- ۶- پژوهش‌های دیگری در حیطه ضرورت آشنایی و آموزش معلمان و کارکنان آموزش و پرورش با روش‌های آموزش مسأله سواد حقوقی به دانش‌آموزان، انجام شود.
- ۷- توصیه می‌شود که پژوهش‌های مشابهی با موضوع سواد حقوقی، در مورد سایر کتب‌درسی مقاطع گوناگون تحصیلی، صورت گیرد.
- ۸- پژوهشی تطبیقی درباره محتوای کتب‌درسی سایر کشورهایی که در زمینه آموزش مسأله سواد حقوقی روندی موفق بودند انجام شود؛ تا بتوان با استفاده از نتایج بدست آمده از این پژوهش در تهیه و تدوین کتب‌درسی استفاده کرد.
- ۹- با توجه به اهمیت مباحث سواد حقوقی و نیز نظر به دشواری گنجاندن مباحث حقوقی در کتاب‌های درسی غیرمرتبط با این موضوع مثلاً فیزیک، شیمی، هندسه، ریاضی، زبان و ... ، یک واحد درسی به نام سواد حقوقی حتی اگر شده به صورت درس اختیاری برای این دوره متوسطه دوم تعریف شود.

References

- Akbari, M. S. (2022). *A problem called the lack of legal literacy*. Report link: <https://b2n.ir/z90458>. [In Persian]
- Baba, N (2020). *Design Considerations for Peace Education Curriculum*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3510201> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3510201>
- Bahramipour, R (2021). *Most of the people suffer from the poverty of legal benefits*. Report link: <https://b2n.ir/g11130>. [In Persian]
- Dehghan Manshadi, M. & Shahrokhinia, M. (2021). Analysis of the content of the third grade social studies book, based on attention to the skill of emotional intelligence. *Research Quarterly in Social Studies Education*, 3(1), 47-62. 20.1001.1.27832279.1400.3.1.4.3 [In Persian]
- Dienlin, T. & Johannes, N. (2020). The impact of digital technology use on adolescent well-being. *Dialogues in clinical Neuroscience*, 22(2), 135-142. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2020.22.2/dienlin>.

- Flasche, S. & Edmunds, W. J. (2021). The role of schools and school-aged children in SARS-COV-2 transmission. *The Lancet Infectious Diseases*, 21(3), 298-299. DOI:https://doi.org/10.1016/S1473-3099(20)30927-0
- Golshani Gehraz, Morteza & Heydari, Abdul Hossein (2023). Analysis of third and fourth grade social studies books in terms of paying attention to the topic and components of citizenship education. *Journal of research in humanities education of Farhangian University*, (31), 159-182. [in persion]
- Gurpur, S., & Rautdesai, R. (2014). Revisiting legal education for human development: Best practices in South Asia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 157, 254-265.
- Habibnejad, S. A; Ameri, Z. & Khosravi, A. (2019). The government's commitments in expanding legal literacy with a look at Iran's legal system. *Quarterly Journal of Public Law Studies*, 50(1), 181-197. https://doi.org/10.22059/jpls.2018.255092.1707. [In Persian]
- Hasani, S. E. (2017). *Lack of familiarity with legal issues is the cause of many problems in society*. Report link: https://b2n.ir/z19870. [In Persian]
- Kadrekova, A. K. (2023). the Effectiveness of Volunteering in the Formation of Knowledge about the Rights of the Child Among School children. *World Bulletin of Social Sciences*, 18, 15-22. https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/1953
- Leidy, H. J. & Gwin, J. A. (2020). *Growing up strong: The importance of physical mental and emotional strength during*. 10.1139/apnm-2020-0058
- Lucy, L., Demszky, D., Bromley, P. & Jurafsky, D. (2021). Content Analysis of Textbooks via Natural Language Processing: Findings on Gender, Race, and Ethnicity in Texas U.S. History Textbooks. *AERA Open*. 6 (3), 1-27. DOI:https://doi.org/10.1177/2332858420940312.
- Mardiana, M; Syahrir, M. & Nurmutmainnah, N. (2021). The Influence of Pancasila and Citizenship Education Teachers in Instilling Moral Ethics to Build National Character in Madrasah Aliyah Syekh Yusuf Sungguminasa, *Journal Etika Demokrasi*, 6(1), 124-137. https://doi.org/10.26618/jed.v6i1.4685
- Mariati, M; Abbas, E. W. & Mutiani, M. (2021): The Social Science Contribution Through Social Studies Learning. *The Innovation of Social Studies Journal*, 2(2), 110-120. https://doi.org/10.20527/iis.v2i2.3051
- Marzooqi, R & Mohammadzadeh, K. (2019). Secondary Legal Literacy Curriculum: A Mixed Study. *Scientific Journal of Curriculum Research*, 10(1), 105-133. [In Persian]
- Pulikuthiyil, G. (2012). Legal Literacy: Social Empowerment for Democracy and Good Governance, Jananeethi & Jananeethi Institute, Mannuthy Post, Human Rights Education in Asia-Pacific Thrissur 680651. Kerala, India. Human Rights Education in Asia Pacific. https://b2n.ir/u73179.
- Schimmel, D. & Militello, M. (2008). Legal Literacy for Teachers. *Principal Leadership*, 9(4), 54-58.
- Sobhaninejad, M; Najafi, H. & Jafari-Harandi, R. (2015). Analysis of the position of the constitutional components of citizenship education in the content of

- social studies textbooks of elementary school. *Education and Learning Research*, 15(1), 67-78. [in persion]
- Sugiarto, L., Sugiarto, A. & Pujiono, P. (2022). Restoring Social Justice Through Legal Literacy and Digital Ethics after Covid-19 Pandemic in Indonesia. In *Proceedings of the 4th International Conference on Indonesian Legal Studies, ICILS 2021, June 8-9 2021, Semarang, Indonesia* <http://dx.doi.org/10.4108/eai.8-6-2021.2314377>
- Taghbakhsh, S; Saadatmand, Z. (2016). Peace education curriculum in elementary school. *Qualitative Research Quarterly in Allameh Tabatabai University Curriculum*, 2 (7), 66-89. 10.22054/QRIC.2019.19378.134. [In Persion]
- Wahyudin, D., Ruhimat, T., Anggraeni, L. & Rahmawati, Y. (2020). *Content analyses on peace education on curriculum 2013 in junior secondary schools in Indonesia*. Borderless Education as a Challenge in the 5.0 Society. Routledge. <https://b2n.ir/p18384>
- Yahiavi Karabagh, N. (2018). Examining legal content in elementary school textbooks. *Education Quarterly*. 142, 67-90. <http://qjoe.ir/article-1-2442-fa.html>. [In Persion]
- Zare Shahi, Alireza (2022). *Content analysis and comparison of social studies of the second elementary school based on the family foundation components*. Master's thesis, (supervisor: Shahla Hosseini), Islamic Azad University, Ardakan branch.. [In Persion]

Extended Abstract

Explaining and Analyzing of Legal Literacy Components in Upper Secondary Schools Textbooks

Mohammad Azimi¹, Saeideh Rezapour^{2*}, Kamal Nosrati Heshi³,
Morteza Golshani Gehraz⁴

Introduction: Throughout history, human beings have needed regulations to be able to form and develop a regular and orderly society. They established a set of rules to realize human rights in society. From this perspective, it is necessary to sufficiently inform individuals about the primary regulations in society to realize their rights and those of others, and to implement the laws and regulations governing society as much as possible. Accordingly, we can achieve the desired goals of a law-abiding society by planning for legal literacy. Legal Literacy, as an important element, enables individuals to analyze problems such that it can be known as a field of power that could act as one of the governance tools based on democracy. It necessitates that governments and states pay more special attention to it. Furthermore, it could be noticed that legal literacy has a genuine duty to help people to be aware of their rights, to understand their civil tasks, and to increase their social and political literacy. Therefore, it could be pointed out that legal literacy means to be aware of rights and tasks that facilitate the realization of justice and balance between different interests. It is the awareness about rights, governance, and obligations of governance that could lead to the change of masses' behavior and the demand for justice from the governance and its responsibility. On the other hand, it should be emphasized that legal literacy, as an important subject in society, is not in a suitable situation such that the legal system of our country has faced some problems that should be considered significantly.

Methods: This study was an applied one, objectively employing the content analysis of books, and was descriptive in nature. This study made use of the content analysis method and was an analytical-descriptive study. The population consisted of textbooks from secondary schools that the Ministry of Education published in the academic year of 2022-2023. The sample size consisted of textbooks from upper secondary schools, including Farsi II, Sociology III, and Social Sciences (Social Identity), which were selected using a purposeful

¹. Department of Educational Sciences, Farhangian University.

². Department of Educational Sciences, Curriculum Planning, Islamic Azad University, Marand Branch.

³. Department of Educational Sciences, Farhangian University.

⁴. Department of Elementary Education, Farhangian Gholame Tabatabai University, Ardabil, Iran.

*- Corresponding Author: saedehrezaei8@gmail.com

sampling method. In this study, the reflection of legal literacy components in textbooks, including Farsi III, Sociology III, and Social Sciences (Social Identity), was examined using a checklist. We made use of face and content validity to determine the validity of the checklist, and we employed Cronbach's alpha to calculate the reliability of the checklist ($\alpha = .83$).

Results: Data analyzed using content analysis method suggested that of the total 6653 Persian words in textbook of Farsi III, five words (.07 %) were related to components of "Familiarity with constitution", five words (.07 %) were related to the "Introduction to the law science", five words (.07 %) to "Laws of crimes and punishments", no word (zero) was related to "Family rights", "Insurance rights" and "Traffic rights", 12 words (.30 %) were related to "The right to get acquainted with courts and tribunals", four words (.60 %) to "The right to be familiar with the responsibility of wasting another's property" and three words (.30 %) to "Laws of contracts and transactions". On other hand, of the total 39323 words in the textbook of sociology 3, nine words (.022 %) were related to "Familiarity with constitution", 21 words (.05 %) to the "introduction to the law science", 9 words (.023 %) to "Laws of crimes and punishments", no word (zero) was related to "family rights", "insurance rights" and 6 words (.01 %) to "traffic rights", 6 words (.1 %) were related to "The right to get acquainted with courts and tribunals", 4 words (.01 %) to "The right to be familiar with the responsibility of wasting another's property" and one word (.002 %) to "Laws of contracts and transactions". Furthermore, of the total 24107 words in the textbook of social identity, two words (.008 %) were related to "familiarity with constitution", four words (.01 %) to the "Introduction to the law science", no word (zero) to "Laws of crimes and punishments", no word (zero) was related to "family rights", "insurance rights", two words (.008 %) to "traffic rights", 2 words (.008 %) were related to "The right to get acquainted with courts and tribunals", one word (.004 %) to "The right to be familiar with the responsibility of wasting another's property" and 1 word (.004 %) to "Laws of contracts and transactions".

Discussion and Conclusion: Based on the calculated frequencies of the studied components in the textbooks, it can be stated that legal literacy, as an independent and integrated curriculum, was overlooked. It was not addressed in a balanced way; some components received more attention, while others received less or no attention at all. This indicates that more attention is needed. Furthermore, the results showed that there was no required consistency among the contents of legal literacy in the textbooks of Farsi III, Sociology III, and Social Identity in most sections. Based on our results, there is an urgent need to examine and present these topics at the textbook level. This has familiarized students and teachers with these concepts. As a result, students become familiar with the types of crimes and their punishments through this mechanism, which in turn has led to crime prevention. It is possible to prevent many crimes occurring at the community level through this approach.

Keywords: Content Analysis, Legal Literacy, Textbooks of upper Secondary Schools